

Янка ЮХНАВЕЦ

Калюмбы

П А Э М Ы:

1. КАЛЮМБЫ
2. ГУТАРКІ ЛЕСАСЕКА

Выданьне Ўсебеларускага Архіву
Нью Ёрк, 1967

Columbuses

by

Janka Juchnawiec

Poems:

1. COLUMBUSES
2. DIALOGUES of a LUMBERJACK

Cover by E. Shabunia

Copyright by the autor, New York, 1967

Published by ALL-WHITERUTHENIAN ARCHIVES

К А Л Ю М Б Ы

Сыну слайнаму народу
ўслайленага Беларускага,
Доктару Скарину —
прысьвячаю.

I.

1.

Успомніўшы ліхую долю дзён,
нядобрасьці мінуўшыя душы сваёй,
ён пабарзьдзіў спыніцца ў пагардзе
прад самай процьмай праклёнаў шчырых,
што ведалі прастор прыпадкаў мroi:
ачысьціцца ад волі людзей і бытнасьці
не абязанай нікому ніколі,
ні Богам навет, ні чортам запаведніцкім,
што можа жыць у собскай сіле
прычасным справе памагача
ужо злом даўно падможаны.

2.

Памалу гэтак, дакладнасьцяй падмешаныя :
есыці хлеб і запіваць яго сядзёрыстым мёдам,
яны успомнілі: варагі між Гунаў, ды між
іншых ім страшаць съмерцяй або пакорай,
задумалі прыкідвацца нямоцнымі й дурнымі.

Хай будзе да часу нам! Зямля пад намі
й пад імі не расступіцца. Апоўначы, увосень,
пачуем крык глухі пугачоў у пушчы,
і мёд усьцеражом у дубовых кадках.
Ды мо яшчэ няраз адступім з ранамі
крыдавымі да ўзьбярэжжаў вазёр лясных.
Стамлённыя, спачыць на карэнныні дрэваў ляжам

з разумам забытым у лікі стратаў і ахвяраў...

Хай будзе гэтак! Пасаг багаты заўсёды нас турбую
і вельмі, вельмі цешыць. Умеласыцяй якой
ён будзе зьбліжаны да съціласыці вясковых хатаў,
да гарадзішчаў з глыбокімі выймамі навокал?..
У дзіўным свавольлі Айчыны неўціхаміранае !

3.

Памалу гэтак, у прыбылях разумных і дурных, але,
бадай, нібы ўбогі жыцьцём ці моцай цела, завіхаецца
найбольшай кражай съвет : сваёй пакутай.
Мы дзеля сябе прыслужваем — інакш ня можна нам...
Заўтра можа перагніушае гнільё вякоў у добрай радасыці
дня забудзем... Хай будзе нам прыхінкам змаганье.
І съмерці няўтомнае спачын забудземся ў жыцьцёвай
спойме.

Для жыцьця ўсё'дна, ці ты ёсьць, ці няма цябе!

Жыцьцю прыхільнікі не патрэбны.

У мудрасыцях Айчынаў — жыцьцё, бадай съвятыня
з паганскімі багамі, творнасцяй людзкой змураваная.

II.

Яму ня трэба весткі ад гандляроў із кірмашоў.

Яго падмовіла чуцьцё зямлі далёкай.

Ён думкай перакроіў усе краі вядомыя,
ён уторыў іхныя звычай лёгкія,

а набожныя ніяк ня мог прароўніць
да мроі собскай

роднай і нястрашной.

Ён змрошыўся, калі у хмарах неба
стараражліва высілася над местам і над усім.
Ён шмат што не паслаў да зораў съветлазорых
із думак пэўных і падданых.

Плач ён чуў на вуліцы,
з намерам хтосьць благім
сэрца жаночае расчуліваў цярпліва...
Нарсыцівасць у яго была
да неба зора-ясьністага:
— Хай съвятыя за цябе заступяцца, —
шапнуў ён ночы із падстрэшша.

Крыху далей у прахонах цесных вуліцаў
вазы скрыпелі, сапелі цягнучы цяжары валы,
і вазары спрачаліся. З маленых вокаў съвetchкі
быццам адганялі цямрыню начы, і дзвёры камяніцаў
часта адчыняліся.

— Рукамі падвяхлі! —
гандляр цвяляўся на парабка свайго,
а мо і на сужэнку...
Там міласцяй да прыбылі усе жылі.

— Навошта адмаўляць жыцьцё штодзённае,
адчуванье надзіць : красатосць прыгожыць ня ўсё?
Празьмерна я раблюся съвтаром нявыхрышчаным -
быццам ад гультайства, рай хачу хутчэй
на зямлі усёй. І ня ведаю: у суседзкай вёсцы
бедных твораць, і знаходзяць -
мабыць, жаласці спрадвеку нам патрэбныя.

Сваю праўду у дзяржак нажа замацаваўшы,
із сумленнем чыстым, неразлучным навет съмерцяй,
ён сталасцяй словаў да коры і неадступнасці,

быў сам упорнасьцяй упэўненых асыцярожнасьцяў :
— Навошта там, пад самым небам, бы хмары усялякія
падперці будуюць Перамогі жыцьця і съмерці
і раку мацуюць сымбалам сыценаў сынагоных ?

I вось тады Сатана яго наведаў неспадзеўна.
— Ад самага ручая і да самае ракі Вялікай, —
ён прыгадаў яму нараджэныне грэху і закону чалавечага,
і уверыў, што станецца з набажэнствам нашым чарвячым,
калі толькі Полацак ня стане Ерузалім або Вялікі,
ня будуць дзеі Сапраўднасьцяй усяўладнай.

— Сыпяваць і думаць ня кожны можа доўга.
Павер маствацтву духа спагадаў і спадзеўнасьцяў!
Але як Чорт, кляну цябе праклёнам усявечна-даўным:
зрачыся просъбаў, згубі свой час у радасьцях шчаслівых.
Ева разумней была Адама: малаком грудзей маленцаў
карміла дзеля Часу пакаленъняў, што ніколі дзяцьмі жыцьця
не хацелі быць. Ім жадалася смактаць Быцьцём прасторы,
што гэтак дарма навакол зямлі сноўдаюцца.

— Звыклая гарачка прыймае нашы косьці шчыра...
Я ня усклікну: зваліся у яму грахоў чартовых,
чым цярпець пакуты Боскія! Бог і Чорт улада іх адна!
Навошта Чорту надзіцца з чалавекам, што сілу зброі любіць?
Малюска — чалавек у шатах панцыру сваю здабычу ловіць...
Я памятаю Чарадзея няўрымснага: яму закон бажылі
анёлы ад чорта уваскросшага.

— Цяпер пачну, мне ўёё'дна хрысьціць ці ганьбіць,
гісторыю цярпеньняў Музыкі із ліповай скрыпкай.
Ен майстра, і яму усе "запаведзі" былі майстэрствам,

а можа сэрцам з адказамі ў чутнасыці пальцаў.

Ён пылінкай страху не зварухнуўся прад асновай
маіх страхоцыцяў. Ён цяплыню узяў маіх задавальнењяў
і перавярнуў у грайкасьць чартовай хітрасыці...

І я ня ведаю, ці Музыка — Чорт, ці я Чорт
ад волі Боскай.

— Калі Музыка ў яме апынуўся.

— Я — чорт, таксама! — папярэдзіў ён.

— Я дыхаць буду паветрам зъверху,
і спажыву хто небудзь кіне мне зъверху.

Я — чалавек, што расыце пад сонцам, і што любіць
уцеху скрасыці ў съценях пушчаў і садоў.

Ня час мне паміраць? Як ралейнік баразну,
ару ў струнах съпейных дыханье усходу
з касыцей струшонаых людзей нецярпялівых.

— Мне, як Чорту цяжка размаўляць зь людзьмі.

Навучаць : падстаў свой твар камусыці іншаму —
я ня умею. Усё балюча мне! Хай грамадзяніnam сытным
гульні цыркавыя моршчацца ў нэрвах, як неспадзеўны вар
Айчыны нейкай віталнай і зъдзяйснёной.

— Учора я напаткаў Скарину руплівага і задумнага.

Ён бачыў капыты мае. І чалавек вось гэты не зъбянтэжыўся.
Ён паквяліў мяне, як каваль спадарны:

— Ты, мабыць Чорт, стаптаў абцасы каля зямлі
ніжэй узроўня выкананай.

Я адказаў : — Уцьвеленыя багоў ня ведаюць.
Але зъбянтэжаныя спакусы любяць,
спакусы любяць мяккіх пасыцеляў.

III.

— Граныне! Граныне! Колькі струнаў трэба
пачуцьцё крануць людзей зямных?..
Я ветразі пускаў у моры ня Крывіцкім
і на спатканыне вецер выў
з вуглоў крывых.

— Я любіў жанчын шчырасъцяй жаночай.
Маё было жаданыне заўсёды жарасъцяй.
Калі толькі сябе я зынішчыў страшна
дык толькі пацалункам зрайдным
у самай вокмеці жаночай,
у самай съмешнай песьні пешчаў.

— Але прызнацца я забаўляюся із думкай вашай.
Ніхто мяне ня нішчыў і я сябе ня зынішчу.
Мой дух чартоўскі над кожнай рэчай Часам,
і прасторам вітае шчыра і неадгонна.
Можа здарыцца: маю агніста-балючую нішу
назавуць песьняй съятой-съяцістай.

— Нічым — нікога не пераканаеш.
Краіны гледзяцца ў паветра, бадай яно люстэрка.
Вецер шныхарыць весткамі — ён памагач вялікі.
Ты ня дзівіся із маёй сімболікі. Зрэнкі распусыці шырэй
каб бачыць міт сапраўднасъцяў! Цяперака ўсе:
убогі й багаты, гультай і працавень
досьведам жыцьця ускросяль -
я — хачу, і я дамагуся!

— Мы толькі на ўзгорак узыйшлі. Але ён справіўся сказаць мне шмат добра, а можа і злога. Па ягонаму на съвеце зямным ня скончыліся жыць і нараджацца Калюмбы.

— "Прынамсі, — ён спытаўся: — Што значыць Гішпанец-Калюмб?"

— Табаку съвету знайшоў, і бульбу, і кукарузу таксама. Жывём-жа гэтым, гандлюем, — адказаў я.

— Ты пэўніш мяне: гэта — золата ёсьць ?

— Усё ёсьць золатам, калі яно патрэбна вам. Хаця кіньма пра гэта, я крыху паразумлю цябе... Але ўсё, што буду казаць, мо не ад золата, а ад залатой патрэбы жыцьця паходзіць. Калі вы людзі, воблікі Боскія, дабро творыце, значыць вам і зло патрэбна, каб дабро бараніць, але-ж зло-прысуд на зьдзяйсьненыне людзём іншым аддаяце: судзьдзямі не жадаеце быць, а анёламі блажэннымі... Ты, Скарэна, таксама Калюмб, але ты любіў вялікомасць духу людзкога, а гэтакіх людзей людзі не паважаюць, гоняць іх... Ты Музыку ўспомніў мне? Не шкадуй яго, што ён апынуўся ў яме ваўчынай. Ды навошта ўтрапілася гэтая яма? Ты адкажаш: людзі ваўкоў лавілі ў яе. Шкуру зьдзіралі зь іх — гроши зараблялі. Але мне Чорту таксама было добра там. Па вашаму, людзкому, я адзінокі ёсьць. Вось таму я неадзіноцтва шукаў. Жыў з ваўком, што ў яму пападаўся. Хоць той і намагаўся вылезыці адтуль, я не памагаў. Бо памажы, ці не памажы, усёдна вы людзі грэхам назавіцё гэта... А Музыка, суродзіч ваш, сучаснікам усялякіх эпохай застанецца, бадай, як Архімэд, што калісьці цвярдзіў, напамінаў: усякая рэч прастор займае. А пра час дабаўлю: ня турбуйцеся, бо часу прастор не патрэбен. Усё перад часам убогім ёсьць... Музыка пра радасці вясёлыя і пра балочыя нядолі граў. І я слухаючы, падумаў, пераканаўся палюцыпарску: добра, што Музыкі на съвеце водзяцца. Яны і для Чорта добрае. Яны, калі хочаш уверыцца, як правадыры. Радасць уцешаць — лядайкамі зробімся : ці-то грэх, нядолю праклянуть : да разбою паклікаюць — таксама грэх. Чорту работа: асуздзі грэшных!... Але твой суродзіч

Музыка — паэта, як і ты сам. Ты Бібліяй сваёю народу Беларускаму мрою і лятунак неадзіноцтва жыцьцядаяў у змаганыні за жыцьцё... Вось на свой партрэт зірні. Ты адзінокі. Але адзінокі ў суцэльнасці іншых сапраўднасцяў адзінокіх. Пчаліна нясе здабытак да караня свайго. Львы агрызаюцца за існаваныне сваё. Паўмесяц съвеціць, каб быць поўнікам. Усім вам патрэбна столь-святыло Сонца. Усе не жадаюць адзіноцтва, ты добра ведаў гэта. Памруць і тады будуць адзінотнымі... Але пра гэта стане. Ды вось папрашу ня дзівіцца, што гутару з табой, бадай той Музыка грае, рознымі ладамі. Я ведаю, табе рупіцца сказаць: — "У перашкодах больш азначаюцца наўмеры." Хай будзе гэтак. Ты ня ўверышся маёй шчырасці.

Чорт адыйшоўся ад Скарны. І ён зрабіў гэтыя ступкі з чуцьцём нямінучай думкі: ён гаворыць з чалавекам, з Боскім тварэнцам, з тварэнцам, што хваляваўся пачуцьцём съветласці ў ягоным народзе; верыў і спадзяваўся, што зъ яго ня зробяць гэроя або съятога, а найбольш пэўным: чужынцам, выгнанцам. Ен не прапаведваў: размахнечеся моцай народнай і захапіце іншыя народы, якія ня любяць, турбууюць вас. Ах, якая вялікая розыніца ў закліку: твары й павер! Стварыць цяжка! А ператварыць Стваронае яшчэ цяжэй — бо Стваронае ўспамін пра съмерць.

Чорт ізноў падыйшоў да Скарны. Ён адчуваў жарснасць пагаварыць.

— А вось пра казкі народу свайго забыліся. У іх Боскасць і праўда людзей зямлі ўсёй; і кожная рэч, жыцьцю прычасная, названая імём сваім і месцам...

— Калі толькі ёсьць гісторыя народу, то ёсьць і прычына расшырыць ейную зьяву,— адказаў Скарна, урыўна і неспадзейна.

Але Чорт не звярнуў на яго заўвагу. Аднак наўцеміў:

— Гэта перакананыне дзеля якога дарую пашану пашанаў... А вось музыка сказаў мне, і я верыў, ён скажа гэтак: — Усе любяць патрэбу ў мастацтву. Усе любяць знайсьці неабходнасць дзеля аднаго дня ў кожнай праяве

духоўнасць. Соцыялістычны рэалізм гэтакая самая патрэба, як джаз, або штосьці іншае. Яны мусяць задавольваць прыемнасць сяньняшняга дня. Няма розыніцы паміж прынукным мастацтвам і вольным Умей тварыць нястворанае. Умельцы наровяць узяць ад творчага духа тое, што люба камусыці, каб на ім заробіць, наўвеціць свае пачуцьці, або наадварот, горш за ўсё, паказаць сваю ўладнасць: — Я жадаю толькі вось гэтага! — Ен адчуваў абавязак пераканаць шыбалоўых вышэйшым патасам ягонай святасці любіць тое, што паважае.

— Ты хочаш сказаць: свабода шчасціца?

— Няма гэтакай, і пра яе ня трэба гутарыць. Есьць на зямлі самая большая свабода — гэта кахранье. Яго ніхто не стрымае... Музыка сказаў і я згаджаюся зь ім, што ты, Скарэна, толькі адзінотнік, мніх бяз кляштару. Ты паказаў зямлі сваёй ганарыстасць: я — ведаю, я — гуманісты, я — Сфінкс, бадай, як у цяперашніх Задзіночаных Нацыях кожны Сфінксам абвешчваецца. Навакол Эгіпецкіх сфінксаў пустэльня пяшчаная засталася, птушкі ў вырай лятучы, на адпачын прысядаюць, свой гной на іх пакідаюць; а цяперашнія сфінксы да саме Съмерці наровяць быць, каб на іхныя плечы, пакуль жывуць, галубы гноем чысьціліся... Ты заўсёды адчуваў мяне дзесьці ў воддалі, з боку жыцця... Не паганьбіць мяне, не зразумець мяне, гэта тое, што я не разумею сябе і маіх суседзяў. Ня ўцеміць мяне, будзе канчальнасць чалавека, што кінуты ў уяўнасць дзесяці ці дваццаці ўсялякіх запаведзяў ці канстытуцыяў, увесе час прысягае, укленчвае, шукае суседзяў і асуду над сабой. Як гэта ўсё балюча і жахліва: чалавеку падабаецца зъянтэжанасць і ўтрака ягоных магчымасцяў.

— Я ўжо прызывычаўся да спакою съмерці, — зъвярнуўся да Чарта, Скарэна. — Я люблю мой тленны спачын, як блізу хто-небудзь жывы любіць успамін пра радасць, пра жаданье штосьці добрае стварыць для людзей... Можа ў жыцці я быў эгаістам, аднак-жа і жыцьцё было для мяне патрабавальным ды суровым. Яно бязмоўнае, але ўпорыстае,

як дуб з карэньямі ў віхравей... Я жадаў, каб з маёй зямлі
пайшло брацтва людзкое... Вось княжа-Барыс на камянёх
высякаў Прызывы, і Час да ягоных жаданьняў быў
павольны, як той камень бяз узросту... А мая Съмерць —
Жыцьцё!

... а Калюмбам ён ня стаўся, твой княжа, — заўважае
Чорт.

— Але, — згаджаецца Скарэна.

І Чорт не дае яму гаварыць далей. Ен шмат што памятаў
ад вякоў. Усьміхнуўся добрасыцяй. — Можа ўсё, што чалавек
жадае, ёсьць удачлівам дзеля ягонага жыцьця. Але ўдачным
ён будзе тады, калі будзе ў неабмежнасці сваёй Айчыны...

Скарэна адчыніў павека собскае дамавіны, вылез зь яе і
пайшоў усьцяж дамовак з памерлымі дарослымі і
маленъкімі. Каля аднае з маленцам, ён спыніўся і адчыніў
яе. Стуль глядзелі яскрыстыя вочы маленца, галава
шызынела сівымі валасамі. Маленец відаць ужо даўно чакаў
Боскага і чортавага асуджэння.

Божа, не асудзі яго! Ты-ж нарадзіў яго на зямлі нашай.

Чорт згроб жменю зямлі й сышпануў на маленцевы вочы,
але яны, Скарэна бачыў, па ранейшаму зіхацеліся з-пад
жарсыцьвін, і вусны штосьці з усьмехам гутарылі, й быццам
маладзік на начным, бязхмарным небе, з левае руکі й сэрца
вясёла, брунеў ручай, і недалёка ад дамоўкі ён зыліваўся зноў
із самім сабой — із Жыцьцём — ракой — Айчынай.

IV.

Кажнае на свой лад укладзенае.

Таймся похапкам насёнаў прарасыці...

Утраціўши малое — жыцьцёвае жаданьне,
робімся гульнёй

шмат якіх чутлівасцяў.

Прыкінемся наветнікамі зямнога раю.

Балюча падмацуем
сваю і чужую боль...
З працалюбасыцяй будаўніка
паверыўшы тварцу
задумнасьці,
із страхам падымаемся
на апошнюю
складку крокваў і цаглін.

Але у меру
складкі шкуры на руках, ablіччу
прыгладзім скорнасьцяй спажывы і спачынку.
Напішам летапіс —
працягнем слоў ручаліны, —
каб заўтра нехта зморшчыўся,
(бо лоб яго каменны).
— Ах, цудамі якімі жылі суседзі нашы!
— Яны прычасныя наўмернасьцям вялікім:
пацець за працай і цешыцца сабой.
— І ў съвятле сонечным, або электрычным,
хвалу жыцьцю знаходзіць у завіткох мармуру,
у думках негамонікіх
была аплата за працу іхную.

Вярнуся да Калюмбаў маёй зямлі.
Каго уславіш у "дэкадэнцтву" нашым?...
Як рыбак бадай, кідаю невад я у Нарач,
у Князь-возера, — глыбіняў ён няраз кранаўся,
і толькі потым... (Хай камусыці
мая задумнасьць мастацтвам стане!)
Рыба выцягненая,
хапае ротам,
няпрывычнае жыцьцю паветра.

Складаю рыбу мёртвую.
На самым съветлым дне — між небам і зямлёй.
Дзяўчыны сыпей вясёлы за ўзгоркам радзіцца
із сонцам, із хвалямі, із асакой,
як невад зблытаны рукамі й багатым ловам.
І вецер, бы зналуску, сяўбіт размашысты,
кранае лоб таемнасцяй думак усялякіх.

Ня ведаю, хто вялікім ёсьць:
ці раб замучаны, ці правадыр дзяржаўны.
Я толькі ведаю: я — раб бязьмежнага узылёту
дум сваіх, што съята съцяй пакорніцкай лятуць
у мір маіх сумніваў, у мір маіх жаданьняў.
быць існасцяй Айчыннай.

Я зноў зраблю адступства.
Мне хочацца ні славіць, ні ганьбіць Калюмба.
Напэўна было яму прыемна
падвесяліць жыцьця астаткі
прыгодамі дзён мінульых.

Дзень мінуў. Зноў мяне хвалюе:
кім быў учора я прарочы ?
Я задавольваўся грашом заробленым,
ці спадзяваўся гульлівай ночы ?
Гэтак можа ня раз аднойчы,
(не памятаю дум сваіх і кагосьці,
хто навучаў найлепшаму хваляванню),
душой я моўкнуў, як у целе косьці.

А праніклівым клічам у воддалі мора,
залітае хвалямі, узьбярэжжа глушыла

песьняй, што ня съціхне у граніце сталіцаў,
у шуме фабрычных машынаў.

МУЗЫКА : (бадай, як доктар філязофії)

Скрыжалі разьбітыя усладулены песьнямі й казаньнямі.
Дзея людзкая сімболікай съцісьнена і падлічана...
Ах, песьня, песьня ! Салаўіная песьня
у сувеях зялёных малінніку —
старавечнае слова уваскросшае зноў.

ЧОРТ:

Жыцьцём не стамлёны, знаёмы для прыроды
разважны да справаў, ад якіх не баліць,
хтосьці уторыць шляхі небяздоленія —
дабро не стварыць, а прыгожы міт.

МУЗЫКА: (ня слухае Чорта)

Дрэвы уздымаюць у вышыню вяршаліны.
Карэнню ўсё'дна завошта ўчастіца.
А лярва чарвяка у захоне съценяў
гадуе сыць свайму жыцьцю.

ЧОРТ: (таксама бяз увагі на Музыку)

...ад ганку камяністага

Яго съяды
упэўнена ляглі у съвет бязъмежны.
Як ні ліоць шумлівія дажджы,
ды поступ роўны не размыюць.
І дом пустэльны Гаспадара свайго
часіну кожную на зварот чакае,
і пуцяводны над ім агонь
да цемравы ў начах ліпне...
Ды многа выліі дажджы вады,
і многа начаў у гэтым доме спала...
Ня будзілі іх Ягоныя съяды,
ступаючы ізноў да дому...

*(Чорт і Музыка апынаюцца на ўзьбярэжжы ракі з
гранітнымі мацеваньнямі)*

ЧОРТ: (*не дае гаварыць Музыку*)

Можа гэтага заўтра ня будзе.

Але любуюся будынкам стройным.

Бы зь неба апушчаныя простакутнікі
сыцены выпаўзылі над ракой.

Я ня думаю у мроі кідацца,
буду тады: бядняк і бяздомнік.
Хачу таксама пасяліцца тут,
уладнасьць замець між съцен чатырох.

Ад часу, зямля, калі стала ведаць
маё імё зь імёнамі іншымі,
Жыцьцё я люблю называць ня Жыцьцём,
а сыціпла: існаваньнем.

За гэтыя съцены яно не праб'ецца,
як трава між пустэльных пяшчынаў.
Там Новыя мніхі сабраліся
слаць жыцьцю праклёны з паклонам.

Недабітых дома тут можна дабіць.
Крык роспачы можна адгэтуль пачуць.
Съмяротнага кожнага вабіць
паслухаць, як лепш і хутчэй паміраць.

І кажны, хто рады хоча,
ад мяне здабудзе яе за дарма...
Па часе ужо. Хаця пачакай:
падвяжам вузьлішчы ярма.

МУЗЫКА:

З пакояў іхных чуваць музыка.

ЧОРТ:

Вагнэраўскую опэру граюць.

МУЗЫКА:

Я ня люблю ягоную музыку, яна вельмі брутальная, яна цешыцца напевамі забойства.

ЧОРТ:

А якую мэлёдью ты мог-бы прыдумаць, прынамсі да гэтакіх словаў:

зямля, зямля, зярно ты перабранае
па вадзяных загонах вазмі і прарасыці.
Чым там лічыць пакутнікаў прад брамамі
і бязь ніякага канца канцы !

Зъліваліся,
калыхаліся
марскія горы.

Вечер на вужышчах і на шчоглах віс.
І не ламаліся шырыгі агністыя,
што Боская апускала высь.

МУЗЫКА: (*прад тым, як граць*)

Я крыху ад сябе дабаўлю да слоў тваіх:
хвалі неба і хвалі акіяну
цалаваліся аддана.

ЧОРТ: (*калі Музыка пачаў граць*)
... я палец укалоў.

(Музыка спыняеца і аддае скрыпку Чорту)

(ЧОРТ I МУЗЫКА КАДЯ МАРСКОЕ ПРЫСТАНІ)

НЕВЯДОМЫ: (*да малаходай*)

Шлях невядомы й далёкі

у маіх разыліках зусім нялёгкі.

Дастанецца дзе небудзь суравым змаганьнем
яго прыкладаць і дабівацца...

Але ачышчаецца небакрай у воддалі,

на доўга забудзыцесь, як дрэвы шасьцяць.

Самата акіяну і вадаплаву вам будзе

уцехай і песьняй радзімых мясыцін.

Цямрычнай уявай пад сонцам пякучым

вамі хвалі пад шчоглай забруняць ручаем.

Кагаркі, прысейшы на масткох і пярэнчынах

будуць весыціць надыход начы.

I зоры схаваўшы патаемнасць нябёсную

нас аддаляць ад берагу і пакажуць яго...

Пра долю ня думайце, якой ахвяруецеся.

Мы паспрабуем, што хочацца мець.

Наўмеры мае і ваши напэўна-ж

розум съціскаюць, бы съмерць.

ЧОРТ:

...па мойму і ягоны шлях вядомы.

МУЗЫКА: (*не слухае, адыходзячы*)

Не хачу забыцца, кім я нарадзіўся.

Вярнуся да хаты пад шатамі ліп.

Там дзесь у закутку запыленым

падвесана скрыпка мая.

Хай зноў мае пясыці заблукавацца

у хоры напеўным струн.

Я кожную песьню рэхам зычлівым

па зямлі расьцялю.

Я чуюся, як сірота убогая.
калі кідкім прад чортам зрабіўся.
Людзкіх руплівасьцяў я наслушаўся...
Мне люба камень у падмыве крутым.

Да сълёзаў журблю ад прычынаў Айчыных:
не спаткалася радасьць з уzechай жыцьця.
Даўно мне съняцца пушчы і нівы
вясною прывабленыя, бадай дзіця.

ЭПІЛОГ

СЫН I БАЦЬКА (іхнью гутарку чуе Чорт і Музыка)

СЫН: Калі я чую шум натоўпу, я адчуваю, што існую, і натоўп-людзі таксама жывуць, бо яны больш чым існаванье.

БАЦЬКА: Няхай жыве натоўп! Я не магу адшчапіцца натоўпу, бо я сам, калі толькі не натоўп, дык усё'дна ведаю, што грамадзтва нешта творыць. Мне гэтае "нешта" здаецца: жывём, існуем, творым.

СЫН: Але ўсё-такі: чаму людзей там шмат?

БАЦЬКА: Новы Калюмб аб'явіўся.

СЫН: І я жадаю быць зъ ім.

БАЦЬКА: Пра дзеі гэтага Калюмба буду я судзіць, пакуль памру, а пасля, калі табе мой асудак не спадабаецца, найдзі свой, але горшы, шмат горшы... Сын, ты і сам можаш быць Калюмбам.

ЧОРТ: (яго чуе Сын і Бацька) ...бяз зла, і зла да іх тысячи новых Калюмбаў не абыйдуцца.

БАЦЬКА: (да Сына) Хадзем да дому баржджэй. Ты-ж яшчэ ня вывучаў, што Скарына навучаў.

СЫН: Скарына ўсю працу людзкую і сваю некалькімі словамі наўвеціў...

БАЦЬКА: А можа асуздзіў?..

СЫН : Тварэнец ён ! Ён Калюмб у прасторах Айчыны сваёй, і
чужацкіх.

К А Н Е Ц.

1962.

ГУТАРКІ ЛЕСАСЕКА

УСТУП — прысьвята

I.

Дзён мы ня стрымаем аніяк,
(каб ведаў сябра мой).
Але навошта пытаць насьцівасць натвую?
У жыцьці ўсё бяз рою адзінотны рой...

Я аніякай абароны не найду ў крылах у маіх.
Боль жыцьця і існасьці твораць дзень прыходны.
І вось шчыра зыходам гутарак,
што перадалі людзі ад людзей знаёмых,
я прашу, каб пераказалі шчыра:
бяз рою
адзінотны рой
зморана
носіць жасцьць жыцьця ўпорыстага.

І дзён мы гэтых ня стрымаем аніяк, —
цьвярдзім усе мы існасьць старавечную,
і дзеля кароткай існасьці: — Жывём!
крадзем мальбою Бога, і... заём
крадзем заёмам уроўні Боскай.

II.

Хто будзеш ты ?
я думаю пра того,
хто будзе
чытаць мае радкі вясёлыя і панурыя.

Я ня зъдзіўлю цябе, чытач,
лёгкім рытмам,
і жартлівым звахам
словаў канцавых у вершы,

бо я захоплены жаданьнем съпеву,
што ўсяляк пяеца
на маёй Айчыне.

Сонца для мяне — съязіны на абліччы...
А ты, чытач, у наступным пакаленъні
глядзець будзеш у маё стагодзьдзе,
бы той вандроўнік, што шукае
прытулку на схоне ўздарожным.
Пад бражовым вячорным зынічам
душа твая ня змоўкне
маўчаць майм стагодзьдзем.
Ты знайдзеш слова наскія
і прылуکі іншыя
пасылаць спатканыні
нябывалай радасыці.
Яно хай будзе,
нарэшце, ні спадzewам,
а кволасыцяй,
якую палахліва
хоць на часіну кароткую ўтрачаем,
таму што запавет ня будзе: зъдзейсынілася!

Вітанье шлю табе,
чытач мой, будучы!
Аднолькава стамляемся,
і стамліся
ад шчасыця мы і ад змаганьня собскага.
Але, здаецца, не аднолькава
жыцьцём съціхалі мы
і съціхнем некалі ?

III.

Па іншаму перавернем спадзе вы неспадзеўным шчасыцем.
Папросім, або ці папрасілі гэтак здарацца.
Прыгожасыця мы іншых ня спынім неспадzewам —

жыцьцё разъдзымухала іх старанна.

Жыцьцё мо ні пры чым у казаныні гэтым.
Пакорніцтвам прыгаству ня скончыш век азначаны.
У сям'і вялікай зямное цепрасьці,
вядзем мы лік сабе азначаны.

У гэтым ліку незразумелы воблік свой
і прфкмець нейкая шчырасьцяў спадзеўных,
дзеля таго, што смутку ста расьць нашая радая,
спадзеў вітае з намі ў маладосьці.

Шчырасьца ад Яна Багаслова,
(што жыцьцём сыпісаныя найлепш чым ім),
зыніклі ў кагосьці пяшчынай дзеяў, словаў,
бо часінам нашым не стае часін.

1.

— У чыста зялёны і ў цьмяна-зялёных калярох зямлі
расьлі дрэвы над самай ускраінай ніваў,
над самым адлогім узьбярэжжы возера.
Возера лясное, бы гарадзішча-паселішча,
ад навалы пажараў дрэвы аховала,
ад наслоты людзкой із сякерамі,
што лепшую міласьць падумаць,
сухастоям прадчасна прыносілі.

2.

— Крыху цярпеньня таму, хто памірае,
у жывым разгоне паміраньня жывога!
Гэты ўскрык у адлегласці рэха
ўскрыкам жыве жыцьцядайнай прасторнасьці.

3.

— Дрэвы разгонам, здаецца, вышэй,
чым зямля іх на ўзвышкі ўзыняла,

стоўбяцца пяшчанай шумнасъцяй вецыця,
бязь ветру шумяць падабенству свайму.

4.

— Але калі вецер пад подзымухам ветру, бы крылы,
яны ўзвахам зямлі ў небакрай імкнуцца.
Але небакрай — прастор нязрушны.
І вельмі стрымны лёт суччаў на дрэвах,
мо таму, што дожджы спарліва
сухавей над імі спыняюць,
вожка на свае размахі асядаюць.

5.

— Вось-жа каменьне нямотнае каля гонаў-камлёў,
ніколі ня схлусяць ні лепшай ні благой пары:
заўсёды ўтояць съпеўнасъць прыроды,
і вострасъць ейную аголяць бяз сорamu.

6.

— Не! Я таксама хлусіць не жадаю
перад съмерцю спынюся і перад жыцьцём невядомым —
сыціжнасъць Айчыннага лесу бяз крыку апошняга,
боляй урэзайся ў нямотнасъць маю.

7.

— Хто можа пераканаць сябе наўмысна:
усе жывём заўсёды настарожай поўнай,
каб толькі там, адкуль чакаем,
зявіўся Час увесь прарочы?

8.

— Апрача, што глянуўшы позіркам наўметным,
на шырыню лясоў мае Айчыны,
мяне хвалюе іншы неспакой,
аціхшы ў карэньях маёй Айчыны.

9.

— Гэта пыл, што лёгкія бадай не ўдыхнулі,
лажыцца нейкім пачаткам аднагучным,
што жыцьцем яшчэ не ўвабраўся,
што можа зынікнуць бязупынна,
у разьмене жыцьцёвай хадарлівасыці.

10.

— Я разьменай пэўнай,
існасьці сапраўдна-пэўнай
упэўнены, калісці бяз існасьці ўпэўнай,
гардліва ахаваўся ад злачыннай волі,
зусім ня ведаўшы, што вораг я
сам сабе, і ворагу майму.

11.

— Я ведаю, што гутаркі мае не красамоўны, —
не скалынущы душу ў маёй сужэнкі,
у асалавелага каканьнем мешчаніна,
што жыве ля Менскае Кальварыі,
таму і не пабаржджу, (забудуся зусім), казаць,
чаму я ворагам сабе
або нікому.

II.

— Сонцу да скраю вячорнага
ня кроплі расы скропнуць з галіны...
Садзіся! Магу хлебам пачаставаць.
Вады? Вада-ж крынічная, съцюдзённая,
у двух кроках, за вываратнем, ільецца, —
сказаў вось гэтак лесасек, і на дрэва зваленае
з карой абдзёртай, хлопна сеў.

(... зваленае ў лом суччо
ігліцамі хісталася ў съцюжату лясную,
съценъ над мохам каламаціла —
жывым у съмерці яшчэ было).

Лета.

— У лесе ў Айчынным заўсёды так было і бывае улетку, здаецца, няма пары інакшай...

(... і каб ляпей аглядзець мяне,
лесасек, бадай наўмысна, і блізу скрытна,
ступянёй
абдзёртую кару разсунуў,
і ўздыхнуў.

Жаўна ўглубкох між дрэвамі на дождж трубіла.
Ручай, што я адразу не пачуў,
рэхам шас্লіва — драўняна — духмяністым,
пацягнутая па зямлі галіна,
набытна, быццам карэнныні дрэў смактала,
у воддальку да воддалі імкнуўся).

— Я да цёмна працую тут.

(... усьмехам вясёлым усьміхнуўся ён).

— І працу сваю, бы таямніцы дзяржаўныя,
хаваю пад карой дзяржаўна-крохкай.

— Крумшына нейкі, або ніхто ніколі,
з гэткім прозвішчам назаве мяне,
што я толькі вусны цалаваў жаночыя,
захінуўшыся за кожным за вуглом.

— А я,
як ёсьць ніколі не забудуся,
тлумачу шчыра закон народна-шчыры:
вусны собскія прыстанішча ўладнае,
у якіх ніколі нічога не замоўкне.

— Я Мусоргскага люблю ад дня, калі
пачуў музыку ягоную
па радыё,

на кватэры беднай.

Музыку гэтую гаспадыня радзьва
у звоне судзьдзя кухоннага губляла.

— Я слухаю, ці слухаючы музыку ягоную
ўяўляю прычыны й уражаныні заўсёды
ў сваяцтвах розных із сапраўднасцяй.
Хочацца, паверце, адчуваць
причыну і ўражаныні
прыматэрый
свядомай існасці.

—...і вось нарэшце мне,
здаецца, стане
апавядадзь вам пра ўсё і пра нічога.
Праз цемру зоры зь неба ціснуцца,
зямную болесць падглядзець,
і караеды нанач цыркатаць зъбіраюцца
пабарзьдзім і мы пацыркаць снамі...

(Усыміхаецца лесасек.

Даўгімі сысенямі дрэвы цягнуцца па ўсьцяжнасці
дзялянкі.

Там паміж імі нікла сыцежка да ягонай будкі.
Брунлівае рэха ручая ляснога хватліва й журліва
хвatalася за сыпей вячорных птушак
і за сыціж вяршалінаў сасновых у паднябёсах).

— Магчыма заўтра, у дзень апавядальны,
дармо ня буду слухаць спады дрэваў.
Я мог перажыць гады маленства,
але праўду сваю, (я толькі сьведка),
съведчу празьмерна працай штодзённай.

— З пропускамі шчыльністым галіны дрэў
у вялікай долі ад ствалоў зрэзаных,
зямной вандроўкай распадаюцца,

зусім не хвалюючы аніяк хмары.

— Гаворкай, ці скажаш прарочай, ці празорнай,
іхныя размовы з паветрам валячыся.

Астанецца знак. Пакінуць нумар.

Ці прынамсі,
на дошчачцы абгаблёванай,
аплоchanай,
або зусім законна скрадзенай,
прыб'юць
да съценаў — ног,
таксама бы карэнныні нейкія,
каб больш зь іх не расла прамова
барацьбіта людзкога,
дзеля людзей як сам.

— Мо казка гэтая, і казку гэтую
я на край зямлі Айчыннай не пашлю ніколі,
бо зіхлівы разум зноў прышле яе
да нямотных съценяў у Айчынных пушчах.

— Хай вось у бядзе і ў радасыці,
мяне асудзіць нехта за плён працоўны...
Даруйце мне: гэтак шмат раўняю я,
усё жыцьцё прыметнікам Айчынным.

— Хай праклёнам будзе мой творчы здолон.
Але Праметэем ніколі ня буду.
Любасыці мае ад нараджэння, здаецца,
прыгрозілі валадарам не маёй крыви.

— Любасыцям майм бываць заўсёды суджана,
перед пагостамі багоў ад працы насскай.
Пачаткі іхныя ў пешчах адпачываньня,
твораць існасьць дзівосных бытаваньняў.
— Там, дзе Полацак паміж трысцёў я будаваўся,

я чую рэха жарсную ягоных рыштаваньняў.
Мінула тысяча гадоў,
але
трысцё краін суседскіх,
у дзікай звахнасьці спадае ў дрыгву,
або атульваюць яе панцырна-панцырныя равы.

— Што жадаю я? Я — лесасек, забойца дрэваў?
Яны паклікалі іх нішчыць і ашчадзіць.
Яны апавядаюць мне ўсё,
й імё маё тояць у камлёх.

— Там ёсьць ручай. З-пад карнявінаў драўняных,
ён уводаль няўзгорачную цячэ струмна-сьцюдзёна,
крыху дзелены каменямі й вываратнямі,
але ні ледзь кранёны ні ветрамі, ні глыбінёй-прадоннай.

— Што гаварыць пра водблескі-адценіні
у бегатні вадзянай? Дзеля яе пачатак —
пачатак адкуль пачаць журчэць.
Але бяздоннасць неба ня зъмерыцца глыбінёй вадзянай.
Неба скалы на зямлю ня шле.

— Таму люблю я казкі беларускія.
Ці можна парашыць да іх "Фаўста"?
"Фаўст" шчырасць парадку і непарадку — сілы,
а наш "Фаўст" — палясоўшчык,
ён на камяні пасадзіць шчодра
расыці дабро й дрэвы.

— Мой няшчасны род. Ніколі ня скупы дзеля шчасця іншых!
Болесці твае балюча спатыкаю я.
Плакалі ад хцівасця людцы ў кватэрах эўрапейскіх,
мерачы гісторыю тваю і нат аблонь пад ручаем і дрэвам.

— У Палесьсі ёсьць абсохлыя багніны,
там "Фаўст" косьці таксама асушыў...
Вандруе съвет!.. Пра мудрасьці захопства скончу я,
таму што я люблю
сякераў стук, рыдлёвак капаніну
у голасе ўторным Айчыных казак,
бо вера ў іх ёсьць і паshanota ёсьць.
(...лесасек, бы ўпярышыню, зноў паглядзеў на лес, і засьпявай
сабе, ледзь чутна).

Бог даўно прыціх у гэтай песьні.

Ен толькі вецер,

вясна,
зіма,
і восень.

І дзіўны адгалосак толькі: Я!

Я стварыў ! Я стварыў !

Напісана ў Бібліі жыдоўскай ці латынскай.

(ПЕСНЯ ЛЯСУНА)

Ад тых пярылаў,
што стаяць, бы клетка
зъяром,
ён уцякаў стрымглоў
у абыймы лесу.
Каб толькі на колькі часінаў
спаткаць
вялікае шчасыце песьні сваёй.
Ён там распадаўся травой
і карэннямі дрэў.
Расінамі росаў і дажджоў
абвісаў між галін.
Між вярхалінаў стромкіх
неба-сінь разьдзіраў
шматкамі верасу верасьнёвага.

Гладзіў пясьцей кару

на ствалох -
гэта жыцьцё людзей і ягонае.
Ручай у воддальку яму гаманіў:
— маліся за іх!
Молішся?
Моцы іхнай маліся!

— Ёсьць вера і Пашанота ёсьць.
Вера ў тое, хто нараджае...
Нараджэнцаў-дрэвы я чую пад сякеры,
а пад пілой апілкамі съцішаю,
чутнасьць непамёрлу ў вяршкох драўляных.
— Пашанота, як іх завуць — съвятым.
Съвятыя, бо-ж кажны зь іх прыціх
у сваім сполауху.

Кажнаму,
яму здаецца,
што скрыгат ад пілы маёй
съцігне недалужнасьць цягліц ягоных.

— Даруйце мне! Як даўно, не памятаю,
жорсную часіну спаткаў у майм сэрцы,
што прагне ўзьбярэжжаў не зямлі Айчыннай
поўнасьцяй напоўненаю: б ы л о і ё с ь ц ь .

— Навошта апавяданаць пра горнасьць, пра красатосьць зямлі
й дзеі нашы;
пра карупцыі ў Рыме, у Сынодзе,
навошта забаўляць пачуцьці трапяткія,
пра што яны і чуюць і перажываюць?

ЛЕСАСЕК: Пройдземся крыху па гэтай дарозе. Як бачыш сам, яна паміж ляда і ўцалелага бору цягненца. Калі ўзыходзіць сонца, мне заўсёды здаецца: уцалелы бор, быццам атула сялібаў. Часам у гэтых мясцінах гэтак бывае ціхотна, што ажно з трох вёсак навакольных я магу разборліва чуць як гутараць між собку людзі. (*Ідзе да дарогі; дайшоўши туды, спыняецца*). Паслухайце крыху іншае. Я не паэта, але пакуль гутарыў з вамі, пакуль ішоў да дарогі, у маіх думках аб'явіўся верш. Я ніколі ня пісаў вершы. Хай гэта будзе першы й апошні, і вы першым і апошнім пачуйце яго, бо калі не скажу яго, ён будзе цвяляць мяне.

Тэй часінай,
я думаю,
 а здарылася гэтак,
залацістым пялёсткам
ад сонца вячорнага,
я забаўляўся наўскрайку лясным.
Мая цатка, ад нябёсаў пасланая,
бязодню згубіла сваю
між далоняў маіх,
 у шуме хваёвым,
на съцежцы імшастай,
каля хваёвых ствалоў.

Тэй часінай,
калі абнямоглы
дзень у съпеве ночным съціхаў,
я моўкна,
 ущешаны сонцам летнім,
бадай што прыносіў яго,
да маміных рук стамлённых,
да сялібных куткоў
сutanкам абкругленыя шчыльна.

Тэй часінай,
уводдальку чутным,
(з возера вохка вадрыў чарот),
 начлежнікі з крыкам каля вогнішча

скалыналі хораша
і зоры
й прастор.

Ды дзесьці,
(я ведаю, не абы дзе),
крынічны ключ гоманяй разълівістай,
зоры часылінкамі зьбіраў у плёсах,
і сны мае,
маленства поўныя,
забыў у зыліве з возерам.

Вось на гэтым і стане. Паэзія любіць съціснуць час у некалькіх словах. І яна самая сумленная да ўсялякага часу людзкага жыцця... (зноў падумайшы; ідзе). Я ўсе эпохі, блізу ўсе перажываю тут, у лесе... Усё-ткі імкненнасыць: я жыву, я жадаю жыць і валадарыць ёсьць большая чымсыці цывілізацыя або культура...

НЕВЯДОМЫ: (*урыўна*). Культура і цывілізацыя таксама імкненнасыць або вынік усялякіх імкненняў.

ЛЕСАСЕК: Ужо таму, што я існую, ёсьць імкненне тварыць здарэныні, бо існаванне творыць здарэныні й прычыны — ёсьць культуры й цывілізацыя.

НЕВЯДОМЫ: Вы раптам супраць сябе.

ЛЕСАСЕК: Не ! Ня зусім! Але можна сказаць: я люблю жыць у супраціве майм жаданьням, майм імкненням і парыўнасцям.

НЕВЯДОМЫ: Я думаю: не заўсёды.

ЛЕСАСЕК: Крыху ўлагоджу вам: не заўсёды... Але я пра іншае. Я наўмераваўся сказаць вам, што чалавек пастаянна мае ворага ў чалавеках. Ён ня мае будучыні. Усё, што ён творыць, пакуль жыве, ёсьць адвечная сучаснасць. "Усё для будучыні", — гэта толькі пафас. У патрэббе дзеля сучаснасці чалавек творыць патрэбу, якая потым застанеца, перажывае яго. Падчас тварэння патрэбы-сучаснасці ён бача ў перашкодах напатканых ворагаў. І ворагі гэтых, бязумоўна, Чалавек — Чалавеку.

НЕВЯДОМЫ: Пра гэта людзі гавораць даўно, даўно.

ЛЕСАСЕК: Вам смутна ад маіх размоваў — ня будзем тады.
(падыходзяць да крушні камянёў з вялікімі камянямі навакол.)

ЛЕСАСЕК: Гэтую крушню я называю: Гісторыя. Я ведаю, вы паважаеце вывучаць гісторыю.*(Невядомы недаймела зварухае плячыма.)* Перакідваеце чарапкі падзеяў то на далонь, то на пэдасталь, то прытоптваеце... не хачу сказаць у якое месца.

НЕВЯДОМЫ: *(бадай дурнавата)* Гісторыя — кухня!

ЛЕСАСЕК: О! Тады навучайцесь варыць у ёй. Гісторыя толькі памяшканье. Прынясце туды што-небудзь зварыць. Выпадкі ў Гісторыі нелёгічныя...

НЕВЯДОМЫ: Вы завельмі съядомкі!.. *(насьмешна паказвае пад вялікі камень.)* Вось там люгашкі лясныя жывуць.

ЛЕСАСЕК: *(яму ўсёдна перамена гутаркі.)* Калі-б вы спакмецілі, як яны паўзуць, узьбіраюцца на круталіны для іх высокіх камянёў. Як выраслая з-пад камянёў трава ці лясная краска бадай памагае ўзылезыці ім на каменныя высоты... Вы ніколі ня бачылі гэтага ў сваёй Гісторыі?

НЕВЯДОМЫ: Не-е...

ЛЕСАСЕК: Дык прашу тады павучэнню нашаму навучыцца. Парожняе, земнаводнае, дзеля ўлады і грамадзства ўзвысьце... а тады... вы ня цеміце як?

НЕВЯДОМЫ: Саромлюся і не саромлюся адказаць: не!

ЛЕСАСЕК: ...ськінъце яго ў загоны працы, каб усё разумнае, творчае палохалася і тварыла дзеля надуманага правадыром... нацыі... або як інакш называюць дзеля патрэбы народу.

НЕВЯДОМЫ: Старыя песні бяз новага прыпейку.

ЛЕСАСЕК: Пераменімся. Крыху палюдзку пагутарым.

НЕВЯДОМЫ: Але. Валей палюдзку з мной пагутарыць. Людзкое ня тое, што палюдзку, яно недарэчнае.

ЛЕСАСЕК: Я ніколі не жадаў, каб людзкое ператварылася ў собскае гняздо існаванья.

НЕВЯДОМЫ: Самую прыгожую п'есу адмаўляеце на жыцьцёвай сцэне!

ЛЕСАСЕК: А чаму і вам не адмовіцца ад гэтай прадчутнасці?

НЕВЯДОМЫ : А што тады застанеца мне і ўсім ?

ЛЕСАСЕК: Дзякую! Мне цяжка сказаць. Але паўнотай душы адчуваю: мая рупнасць і клопат застануцца з мной. Што я мог рабіць бязь іх ?

НЕВЯДОМЫ: Бадай з Новым Годам вітаю вас. Але мне здаецца, іц ёсьць у вас здольнасць пераканацца ў немагчымасці адолець іх.

ЛЕСАСЕК: Я — лесасек. Я ня ўтрачу здольнасць, якая была паслухмяная мне. Я магу піліць і сечы. І гэта ёсьць мая сапраўднасць. Сапраўднасць — памяць.

НЕВЯДОМЫ: (*неспадзеўна*) Вы адкуль тут?

ЛЕСАСЕК: З краіны гэтай.

НЕВЯДОМЫ: Вы пра лес прыгожа гаворыце.

ЛЕСАСЕК: Дзякую! Як добра, што лесасек жыве

і лес штогод,
штогод расьце.

(*Невядомы зънікае*)

ЛЕСАСЕК: (*сам*) Я з душой, што любіць у размаху
сякеры гострай, і ў звоні пілкае пілы,
скараць манеры прагнай скорнасці
мускулаў працоўных а штодня.

Я не зъмяняю дзень працоўны
у сяброўства з леткасцяй пад шатамі баровыми,
я да працы падкі ў час дажджлівы і зімовы.
Мой пот кранае скроні цяплыней трудлівай,
і вочы хінець сорам: працы шмат ня скончана.

Хвалюся працай я!

Навошта некаму хвала, што зваху роўная
дрэва зваленага на зямлю маёй завіхнасцяй?
Шкура на касыцёх маіх расьцягваеца,
як вецер у прасёлах наўмысьна разыцярэбленаых.
А пра кроў не ўспамінаю я,
бруніць яна, (каб чуў),
ручалінай ручаёў у нізінах съцісненых.

Апілкі каля пнёў - песьня моўкная.
Я часта спатыкаюся ізь імі, быццам з успамінамі.
Яны ў помач мне. Сякуць размахам вёслаў
мшыстую спакволь

абголеную надоўта перад сонцам.

Па іх заўтра пройдзе палясоўшчык і трапёўшчык паляў —
час для іх не заміне зачаравацца моцай у бярвенынях.
Птушка пераляціць як праз абток вазёры,
і нікто ня скажа зь іх: сълёзы гэтыя
выплаканыя із цела без пары памёлага.

Што тут час? Паўстанцы Каліноўскага
стаілі часу шмат у гэтым лесе;
і ручай у воддалі, што камлёў цеснату разсунуўшы,
будучыню сабраў у пяшчынцы вымытай.
Пяшчынка тая з моцнасцяй дыямэнту.
Мае вочы зыркасцяй ад іх зіхцяць...
Сяку я лес. Нямотнага съведку нішчу.
Стамляюся — засынаю моцна.
Мой адпачынак?
Узьбярэжжа пэўнае, адкуль я зноў ступлю
святкаваць Айчынную,
Айчынную ўрачыстасць.

Вясна была ў апошніх днях.
Зямля дрыготкамі ручалін сънегавых
ужо ня кроілася,
ас্বяляя,
уся,
яна толькі час напамінала.

Верылася зямлі й спадзявалася.
Лес-бор, і дрэва ўсялякае,
што расло ў полі, на лухох, у садзе
краталася ў вышынях неба,

як ланцуг, апушчаны з вадаплава ў мора,
усім ухватам учарэпіўшыся,
сыцераглі ў часе зямлі-цывіценъне.

Нівы ў зелеве аднолькавай —
узронь разьбежыстая таго мора.

Дрэвы — шчоглы.

Але лес — сыцены вадаплаву.

Бадай ён хутка адплыве

з хваляў ніваў,

гардліва ўздымаў рэі

у скраі небакрая,

і шлях найлепшы

па ім

шукаў.

— Хадзем у лес.

У Айчынны лес, хадзем.

Вораг маёй Айчыны

прыдзі туды спачыць

або пажыць,

пажыць у часе адпачынкам.

Падатак і страта толькі будзе:

галіну пакладзі,

зялёную,

на магіліцы

тваіх прашчураў,

але забойцаў для нас.

— У Беларусі ўсе

на моры жывуць.

Шумлівае мора — лес!

І мора людзей аніяк не турбуе —

бы дзіця парог пералез.

— Лес мае Айчыны — гандляр,
Гандлюе ўсім без разбору.
Ен самы жорсткі самасек:
сячэ сябе
і ўсё Айчыне неспадобнае.

З вышыняў — па камлёх паднябёсных —
лес апускае даніну съяціл.
Гэтак мякка съцеліцца —
моху ўнізе насьціл.

Сучок адхінуўся ад ветру плянэтаў —
будроўжыць бруненныя крыніцаў лясных.
У сунічным водру,
наўмысьна,
вясьняны дзень
аціх.

(АДХІН ПЕРШЫ)

Асудзіць мінуўшчыну сучасніку лягчэй,
хоць і мінуўшчына - пачатак для сучаснасці.
Аднак дзеля прыгод " дзеля чаго напісана ",
у съвет тайкоў я крушняй " літаратурнай " лягу.

І вось ня гэтак:
адступнасці жыцьцё ўцьвеляць,
у адступнасцях закон жыцьця народзіцца.
Маленцаў бачыў я,
усе яны ад пладзіні духовай і цялеснай,
і кожная палова гэтая
у іх спакмечваецца.
А смоўж, што паўзе і ведае паўзыці — паўзе
у змроку няжыцьця жыцьцём уціхамірыцца.

Мой крытык, прашу цябе любіць сябе.
Мне ўсёдна адкуль пачаўся съвет.
Усіх наслухаліся дурняў ад дурняў.
Сваіх не памятаем гурмой народнай.
Затое нейкіх чужацкіх бундзякоў,
бадай як панцыр,
рэлігію якую
шлём перад сабой вялікай абароны
і клянёмся верай ім
нат здыхаючы
ад голаду
зімой варона.

Вось гэта іхны першапачатковы съвет.
І яны радыя,
што ёсьць загон,
і што імёны іхныя назавуць
там пералічваючы іх.

Валадар ведае свой пачатак.
Абы съяцло, мой крытык,
Але як грамадзянін, як дзіцяня сусьвету спакмець:
што з любасыцяй начлег сабе знаходзіў
на ўзыбярэжжы Сьвіслачы і Вяльлі сталічнай
і Айчыннай.

(*АДХІН ДРУГІ. Найлепшаму сябру майму канчаючы*
- прысьвячаю)

Сябра мой! Пра гэта можна шмат што гутарыць.
Гэрой із мной нязгодны і непадобны.
Ён толькі згодзіцца паклікаць шум із бору,
што назаўсёды съціх пад яго сякерай.

Але ён песнью вам пачне съпяваць
пра тое як вясна скарае съмерць зімовую,

як бяз трывогі першы прорасьцень займе
прастор прасторную.

Але навошта нас раўняць пачуцьцямі?
Ен у съмерці дрэў ня ведаў съмерці іншых.
Ен спаткаў у целах дрэваў зваленых
маладосьць росту съвету,
што старасьці Айчынныя ад яго забралі.

Я ведаю, што кожны кут зямлі
уславілі прашчуры і нашчадкі ўсялякія.
І зь імі невядомымі і вядомымі
перамогі нашыя цяжка падлічыць.
Але ў цудзе жыцьця спаквольнага
успомнім "Лесасека" з маіх тварэнньняў,
якому шлях засыцілі
людзі

з Айчынаў не Айчынных.

У сваёй Айчыне ў роўнасцях з чужацкімі Айчынамі
ён пролазь прасекаў

даўно, даўно

да вакна сваёй Айчыны.

І розум ягоны каменям рабіўся —

ён крышыцца мог пад съцінамі жыцьцёвых скрухаў,
і раніць спакой яго цялесны,
і нішчыць скарбы жыцьця людзкога.

1962. Нью Ерк.

© OCR: Камунікат.org, 2010 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2010 год

© PDF: Камунікат.org, 2010 год